

TÜRKİYE'DE ÜST PALEOLİTİK DÖNEM ÇEVRE VE İKLİM KOŞULLARI

Türkiye'nin birçok bölgesinde yüzey araştırmaları ile Alt ve Orta Paleolitik kültürleri karakterize eden *fossil direktör*lere ulaşılmış, aynı zamanda mağara ya da açık hava kazıları ile stratigrafik konum içinde bu materyallerin diğer öğelerle birlikte tanımlanmaları, tarihlendirme çalışmalarının yapılması mümkün olmuştur.

Türkiye Epi-paleolitiği için de durum farklı değildir. Özellikle bu dönemin binlerce yıllık sürecini dolguları içinde kesintisiz olarak sunan Öküzini Mağarası başta olmak üzere stratigrafik konumda olan ya da olmayan çok sayıdaki yerleşim alanı Epi-paleolitik dönemin kültürel yapısının tanınmasına katkıda bulunmaktadır.

Ancak Üst Paleolitik döneme gelindiğinde durum biraz farklılaşmaktadır. Bugüne kadar Üst Paleolitik kültürlerin varlığı görülen mağara ve açık hava sitlerinin çok minimal düzeyde olması, var olanların da zamansal olarak çok sınırlı bir süreci temsil etmeleri řu an için Türkiye'de bu dönemin tanımlanmasında kronolojik sorunları ortaya koymakta, bu kronolojik yetersizlik içinde de kültürel yapı ve bölgeler arası bağlantılar henüz çok sayıda soru işareti içermektedir.

Üst Paleolitik dönemde Türkiye'de insan yaşantısını yönlendiren çevre ve iklim koşullarına bakıldığında ise günümüzdekine oranla oldukça farklı bir manzara söz konusudur.

LGM'yi tetikleyen yaklaşık 20,000 yıl öncesi dönemin küresel iklim özellikleri Anadolu'nun iklim karakterini de etkilemiştir. Yıllık sıcaklık ortalamasının günümüzdekinden 4-5° daha düşük ve ortalama yağış miktarının ise günümüzdekinden nispeten yüksek olduğu belirtilmektedir. Bu sıcaklık ve yağış özelliği, Anadolu'nun yüksek kesimlerinde yağışın kar olarak düşmesine ve birikerek buzul buzuna dönüşmesine, Anadolu'nun iç kesimlerindeki alçak bölgelerde ise yağışın yağmur şeklinde düşmesine ve plüviyal göllerin oluşmasına neden olmuştur.

Toroslar ve Karadeniz dağları denizelliğin etkisindeki önemli yükseltilerdir. Ayrıca Anadolu'nun iç ve doğu bölümlerindeki volkanik kökenli yüksek dağlar da o dönemde buzullaşma için uygun koşullar altındaydı.

Türkiye’de buzullarla ilgili yapılan araştırmalarda, henüz *LGM* öncesi buzullaşmalara rastlanmadığı belirtilmiştir Araştırmacılar bu duruma sebep olarak, yapılan bilimsel çalışmaların azlığını ve *LGM* buzullarının erken dönem buzullarını tahrip etmiş olma olasılığını göstermektedirler.

Bu dönemde Ege’de, bugün kıta sahanlığı olarak bildiğimiz geniş bir alanın, üzerindeki adalarla birlikte Anadolu Yarımadası’na kara olarak bağlandığını, Çanakkale ve Marmara Boğazları’nın vadiye dönüştüğünü, Karadeniz’in soğuk bir tatlı su gölü olduğunu düşünmemiz gerekir. Bu dönemde Anadolu yaylasının büyük kısmında bugüne göre çok daha sert, soğuk karasal iklim tipi hâkimdir. Dağların yüksek kesimleri sürekli olarak buzul ve karlarla kaplı olduğundan ormanlık alanların ancak dağ eteklerinde, kuytu vadilerde görülebildiği, geri kalan bölgelerde ise bugün Güney Sibiryaya ortamına benzer bozkırların yer aldığı belirtilmiştir. Özellikle iç ve Doğu Anadolu ile Doğu Akdeniz’de soğuk ve kurak iklim şartları altında step ve çöl step vejetasyonunun hakim olduğu, Batı Anadolu ve Marmara Denizi çevresinde ise salınımlar gösteren sıcak yazlar ve nemli soğuk kışların etkisinde, otsul alanların konifer ormanlarıyla birlikte, ağaçlı steplerin yaygınlaştığı söylenebilir.

Würm buzul dönemi içinde Anadolu’daki göller de önemli değişimlere uğrar. En önemli değişiklik İç Anadolu’da görülür. Günümüzde su dolu kısmının 1600 km²’lik bir alanı kapladığı Tuz Gölü’nün iki katı büyüklüğünde bir tatlı su gölü olduğu bilinmektedir.

Geç Pleistosen’de 20-17 binyıl arası dönemde, göl seviyesinin günümüzdekinden 15 metre daha yüksekte olduğu süreçlerde Tuzgölü Çöküntüsü 16 metre derinliğinde sürekli bir su kütlesi ile doldurulmuştur.

Üst Paleolitik dönemin şiddetli soğuklarının yaşandığı süreçte Anadolu Yaylası’nın yerleşimlerin gelişmesi için çok uygun bir ortam oluşturmadığı, eldeki arkeolojik verilerin de bu çağın başları ile bitiminde, yani iklim koşullarının daha elverişli olduğu dönemlerde, Anadolu’da yerleşimlerin bulunduğunu, daha soğuk dönemlerde ise tamamen boş kalmasa bile oldukça seyrek bir iskanın olduğunu gösterdiği belirtilmektedir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Burroughs, W. J. 2005. *Climate Change in Prehistory: The End of The Reign of Chaos*, Cambridge University Press, New York.
- Özdoğan, M. 2011. “Anadolu’nun Tarihöncesi-Paleolitik Çağ-İnsanın zaferi- İlk adımlar”, *Arkeoatlas 1*: s. 30-43.
- Özçelik, K., “Türkiye’de Üst Paleolitik Dönem: Çeşitli Yaklaşımlar ve Problemler”, APAD 1 Anadolu Prehistoryası Terminoloji- kronoloji-Tanımlama Sorunları Bildirileri, , 123-138 (2015)
- Ponting, C. 2008, *Dünyanın Yeşil Tarihi: Çevre ve Uygarlıkların Çöküşü*, (Çeviri: Ayşe Başçı), Sabancı Üniversitesi, İstanbul.
- Sarıkaya, M. A. 2012. “Kuvaterner Buzullaşmaları; Yayılımı ve Zamanlaması”, *Kuvaterner Bilimi*, (Editörler: N. Kazancı; A. Gürbüz), Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara, s.41-58.
- Turoğlu, H. 2011. *Buzullar ve Buzul Jeomorfolojisi*, İstanbul
- Varol, B. ve Gönen-Akıska, E. 2012. “Evaporitler”, *Kuvaterner Bilimi*, Kazancı, N., Gürbüz, A., (Eds.), Ankara Üniversitesi yayınları.